

❖ בטעם שאין מברכים על ספירת שמיטין ויובלות מכיון שהיא מוטלת על בית דין

מצות עשה, וכמו ספירת העומר. או דלמא אינה בגדר מצות עשה כלל, רק אזהרה בעלמא, שיזהרו בית דין בחשבון השנים כדי לקבוע שנות היובל בדקדוק.

דברי הרמב"ן

דיעווי"ש בדברי הרמב"ן, שכתב: "וטעם וספרתם לכם כו', שימנה בפיו ויזכיר חשבונו כאשר קבלו רבותינו, ואם כן וספר לו (ויקרא ט"ו, י"ג) וספרה לה (ויקרא ט"ו, כ"ח) דזבין, שהרי אם רצו עומדים בטומאתם, אלא שלא ישכחוהו, וכן וספרת לך (ויקרא כ"ה, ח) דיבול, שתזהר במספר שלא תשכח. ובתורת כהנים (בהר, פרשה ב, פיסקא א') וספרת לך, בבית דין. - ולא ידעתי אם לומר שיהיה בית דין הגדול חייבין לספור שנים ושבעות בראש כל שנה, ולברך עליהן, כמו שנעשה בספירת העומר, או לומר שיזהרו בית דין במנין ויקדשו שנת החמשים". עכ"ל הרמב"ן.

בשיטת הרס"ג והבה"ג

ד) והנה בפירוש הגרי"פ פערלא (עשין, עשה נ"א) ביאר כיו"ב בשיטת הרס"ג והבה"ג, שהשמיטין ספירה זו ממנין התרי"ג מצוות, דבהכרח ס"ל שאינה בגדר מצות עשה, וכמו שצייד הרמב"ן.

בדברי התוס' במנחות ס"ה ע"ב

ה) והנה התוס' במנחות (ס"ה:) בד"ה וספרתם כו', נסתפקו האם בית דין מברכים על ספירת שמיטין ויובלות. וז"ל: "וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד, גבי יובל כתיב (ויקרא כ"ה, ח) וספרת לך דאבית דין קאמר להו רחמנא, ושמא בית דין סופרין ומברכין כמו שאנו מברכין על ספירת העומר, וגבי זבה דכתיב (ויקרא ט"ו, כ"ח) וספרה לא שייך בה ברכה כיון שסותרת, דאי חזיא אפילו בשביעי סתרה". עכ"ל. - והיינו, דמספקא להו שמא אין ספירת שמיטין ויובלות בגדר מצות עשה כלל, ולכן אין מברכים עליה.

דברי ה"דרך אמונה"

דיעווי"ש ב"דרך אמונה", שכתב: "וצ"ב, מה בכך שהמצוה על בית דין למה אין לברך. ואין לומר דכל מצוה שאינה אלא על בית דין ס"ל שאין לברך, דהא אמרינן בירושלמי רפ"ו דברכות רבי חגי ורבי ירמיה סלקון לבי חנוותא, קפץ רבי חגי ובירך עליהן, א"ל רבי ירמיה יאות עבדת, שכל המצוות טעונות ברכה, ופירש החרדים שהם היו ממונים מבית דין לתקן המדות והמשקולות והמאזנים וכו'. ועיין באבודרהם שער ג' בשם הר"י בן פלט שיש לבית דין לברך על קביעת המועדים. וכן על עריפת עגלה לדעת הראב"ד שם כו'. דברושלמי פ"ג דשקלים מבואר שהיו מברכין על תרומת הלשכה, ולכאורה מצוה זו מוטלת גם כן רק על הבית דין". עכ"ד.

ביאור הגרי"פ פערלא

בסהמ"צ לרס"ג עשה נ"א

ב) והנה בפירוש הגרי"פ פערלא על ספר המצוות לרס"ג (עשין, עשה נ"א) עמד גם כן בקושיא הנ"ל, וביאר דברי החזקוני על פי דברי הגרעק"א בתשו' (קמא סימן כ"ט) מדודו הג"ר וואלף איגר, שכתב דבמצות ספירת שמיטין ויובלות דליכא אלא חד קרא, אין הכרח דבעינן בה ספירה בפה, וכיון דסגי בלב ממילא אין מברכים עליה, וכמו שכתב הב"י באו"ח (סימן רל"ב) בטעם שאין מברכים על מצות ביטול חמץ משום שאין מברכים על מצוה המתקיימת בלב. מה שאין כן מצות ספירת העומר שיש תרי קראי, אחד לבית דין ואחד לציבור, ילפינן דבעינן ספירה בפה, ולכן שפיר מברכים עליה.

הקירת הרמב"ן עה"ת בפרשת אמור

בגדר מצות ספירת שמיטין ויובלות

ג) דהנה הרמב"ן על התורה, פרשת אמור (ויקרא כ"ג, ט"ו), נסתפק האם ספירת שמיטין ויובלות היא בכלל בגדר

וספרת לך שבע שבתות שנים

(ויקרא כ"ה, ח').

החזקוני (כאן) כתב: וספרת לך שבע שבתות שנים. לפי שאין כאן אלא ספירה אחת והיא בית דין, אין צריך לברך. אבל עומר דכתיב ביה שתי ספירות, אחת בפרשת אמור (ויקרא כ"ג, ט"ו), ואחת בפרשת ראה (דברים ט"ז, ט'), אחת לבית דין ואחת לציבור, וצריך לברך". עכ"ל.

קושיית דודי מרן הגר"ח

קניבסקי זללה"ה ע"ד החזקוני

א) הנה בעיקר דברי החזקוני, דאין בית דין מברכים על מצות ספירת שמיטין ויובלות, אף על פי דהיא מצות עשה ונימוקו, משום דספירת שמיטין ויובלות היא מצוה המוטלת רק על בית דין, ולכן אין מברכים עליה, ורק על מצות ספירת העומר שהיא מוטלת על הציבור, מברכים עליה. - הקשה מו"ר דודי מרן גרנר קניבסקי זללה"ה, בספרו "דרך אמונה" (פ"י משמיטה ויובל ה"א, בביאהוה"ל שם), דאין כתב החזקוני שאין בית דין מברכים על מצוות המוטלות עליהם, כדחזינן ממה שמברכים על מצות מידת מדות ומשקלות, שהיא מצוה המוטלת רק על בית דין, וכדאיתא בירושלמי (פ"ו דברכות ה"א). וכן בית דין מברכים על מצות קביעת המועדות ועריפת עגלה, וכדמצינו באבודרהם (שער ג'). וכן בית דין מברכים על תרומת הלשכה, וכדאיתא בירושלמי (פ"ג דשקלים ה"א). דכולהו הוי מצוות המוטלות רק על בית דין, ומכל מקום מברכים עליהם. ואם כן מאי שנא מצות ספירת שמיטין ויובלות שאין בית דין מברכים עליה.

ביאור הגר"ח הלוי דקידוש שנת היובל אל ע"י ספירת בי"ד

(א) ויסוד הדברים מצינו בחידושי רבינו חיים הלוי (פ"י משמיטה ויובל ה"ה), דדין ספירת שמיטין ויובלות אינה מצות עשה של מעשה ספירה בעלמא, אלא המצוה היא לקדש על ידה את שנת היובל, דהאופן לקדש את שנת היובל הוא על ידי ספירת בית דין מ"ט שנה, ומתוך כך מקדשים את שנת החמישים להיות שנת היובל. והיינו, דצריך לספור השנים כדי לקדש בספירתם את שנת היובל.

דברי חידושי רבינו חיים הלוי

דיעווי"ש בחידושי רבינו חיים הלוי, במה שפסק הרמב"ם, בזה"ל: "מצות עשה לספור שבע שנים ולקדש שנת החמישים, שנאמר (ויקרא כ"ה, ח) וספרת לך שבע שנים וגו' וקדשתם את שנת החמישים, ושתי מצוות אלו מסורין לבית דין הגדול בלבד". עכ"ל. וביאר הגר"ח הלוי, וז"ל: "י"ל דאין היובל נוהג אלא אם כן הוקבע ל ידי ספירה וקידוש בית דין, ואם לא הוקבע על ידי ספירה או שלא קדשוהו אינו יובל כו', וכמו דבקידוש ראש חודש אם לא קדשוהו בית דין לא הוא ראש חודש כלל, כמו כן בקידוש שנת החמישים אם לא קדשוהו בית דין אין דין יובל על השנה כלל כו', דכל זה הוא בזמן הבית שהיתה ספירת בית דין וקדשו את היובלות, וחיילא בהו קביעותא דשנות יובל וכו', מה שאין כן לאחר החורבן דחסר אז ספירה וקידוש בית דין, עצם השנה לית בה דין יובל, דבלא קביעת הספירה והקידוש כל השנים אין נקבעים ועולין בחשבון היובל". עכ"ד הגר"ח הלוי.

בביאור שיטת הרמב"ם דאין מברכים על מצות ספירת שמיטין ויובלות

(א) ומעתה יש לבאר שיטת הרמב"ם, שלא הזכיר שבית דין מברכים על מצות ספירת שמיטין ויובלות, אף על פי דס"ל להרמב"ם דמצות ספירת שמיטין ויובלות מוטלת רק על בית דין, והיינו דהמצוה היא לספור שמיטין ויובלות כדי לקדש בה את שנת היובל, וכמ"ש הגר"ח הלוי. ומכיון שהיא מצוה המוטלת רק על בית דין, כדי לקדש את

ספירת יובל וספירת זבה לא בעינן ספירה ממש מפני דאינם מניין ממש. [וז"ל הר"ן: "ומיחייבין למימני יומי דשבעה שבועי כו', גמרי רבנן דהאי וספרתם מנין ממש, מה שאין כן בשאר ספירות הכתובות בתורה". עכ"ל. והט"ז נקט דזה כולל גם את ספירת שמיטין (ויובלות)]. - ועל פי זה ביאר בתשו' הנ"ל הטעם שאין מברכים על שאר ספירות, דהא הב"י באו"ח (סימן תל"ב) כתב דהטעם שאין מברכים על מצות ביטול חמץ מפני שאין מברכים על מצוה המתקיימת בלב. ולכן הוא הדין ספירת יובל וספירת זבה דלא בעינן בהו ספירה בפה אין מברכים עליהם, מפני דהוי ליה מצוות המתקיימות בלב. ורק על מצות ספירת העומר דבעינן בה ספירה בפה, שפיר מברכים עליה.

ביאור דברי החזקוני

(ט) ונראה לבאר דברי החזקוני (כאן) שחילק לענין הברכה בין מצות ספירת העומר דיסוד המצוה הוא מדין מעשה ספירה בעלמא, ולכן מברכים על כך, כמו שאר כל המצוות. מה שאין כן מצות ספירת שמיטין ויובלות דהוי מדין קידוש שנת היובל, אין מברכים על כך. - והטעם הוא, מפני שאין המצוה בספירת שמיטין ויובלות עצם הספירה, אלא הספירה היא רק היכי תימצא כדי לקדש על ידה את שנת היובל, ומכיון שאין הספירה גמר המצוה, אין מברכים עליה, דכל מצוה שאינה גמר עשייתה לא תקנו בה ברכה, וכדאיתא במנחות (מ"ב:) כל מצוה דעשייתה גמר מצוה כגון מילה כו' צריך לברך, וכל מצוה דעשייתה לא גמר מצוה כגון תפילין כו' אינו צריך לברך. - והביאור בחילוקו של החזקוני בין המצוות הנ"ל, דמצוות ספירת שמיטין וספירת יובלות מוטלת על בית דין, ומצות ספירת העומר מוטלת על הציבור, אינו מחמת שאין מברכים על מצוה המוטלת על בית דין, דהא חזינן דשפיר מברכים בית דין על מצוות המוטלות רק עליהם. אלא הביאור הוא דיסוד מצות ספירת בית דין שנות שמיטין ויובלות הוא מדין קידוש בית דין את שנת היובל, ולכן אין מברכים עליה, מפני שאין זה גמר מצוה, דדוקא ספירת העומר שיסוד המצוה הוא מעשה הספירה, לכן רק בה תקנו לברך.

בהשמטת הרמב"ם

(א) אמנם שיטת הרמב"ם דספירת בית דין שנות שמיטין ויובלות היא בגדר מצות עשה כשאר כל המצוות. - וכמו שכתב (בפ"י משמיטה ויובל ה"א) בזה"ל: "מצות עשה לספור שבע שנים ולקדש שנת החמישים". עכ"ל. וכן כתב בספר המצוות (מצות עשה ק"מ), וז"ל: "שצונו למנות השנים שבע שבע עד שנת היובל". עכ"ל.

אמנם לא כתב הרמב"ם שמברכים על מצוה זו, וכמו שכתב לענין מצות ספירת העומר (בפ"י מתמידין ומוספין הכ"ה) בזה"ל: "וצריך לברך בכל לילה ברוך אתה ה' אלהינו אק"ו על ספירת העומר קודם שיספור". עכ"ל.

ביאור ה"דרך אמונה"

(ז) הן אמת שבספר "דרך אמונה" (שם) עמד בזה, וכתב: "ומדברי רבינו [הרמב"ם] שלא הביא ברכה אין ראיה, שידוע דרבינו אין מביא מה דליתא בגמ' להדיא". עכ"ד.

בתשו' הגרעק"א קמא סי' כ"ט

(ח) אכן בשו"ת הגרעק"א (קמא סימן כ"ט) בתשו' מדודו הג"ר וואלף איגר, העיר על השמטת הרמב"ם ברכה זו. וכתב: "וגם לא מצאתי ברמב"ם הל' שמיטה ויובל שהזכיר מזה דמברכים [על מצות ספירת שמיטין ויובלות]. ואפשר דהיינו טעמא דס"ל כמו שכתב הר"ן (בפסחים, כ"ז ע"ב מדפי הרי"ף) דגמירי להו דבשאר ספירות חוץ מספירת העומר אין צריך להוציא בשפתיו המנין, ואם כן הוי דברים שבלב ואינו ראוי לברך". עכ"ד.

בתשו' הגרע"א שאין מברכים על ספירת שמיטין ויובלות משום דהוי מצוה שבלב

ויסוד דבריו, הוא כמו שהביא שם בתשו' את דברי הט"ז (בסימן תפ"ט סק"א) בשם הר"ן הנ"ל. - וז"ל הט"ז: "מתחילין לספור, אף על גב דגבי יובל כתיב גם כן וספרת לך (ויקרא כ"ה, ח), וכן בזבה כתיב וספרה (ויקרא ט"ו, י"ג), רבנן גמירי להו דהאי וספרת דגבי עומר הוא מנין ממש, מה שאין כן באינן ספירות". עכ"ד הט"ז. - והיינו דהט"ז בשם הר"ן, חילק דשאני ספירת העומר דהוי מנין ממש, בענין ספירה בפה, מה שאין כן בשאר ספירות כגון

שנת היובל, לכן אין בית דין מברכים עליה מכיון שאין זה גמר עשייתה.

**ביאור הנצי"ב ב"העמק
שאלה" שאילתא ק"ז**

יב) והנה הנצי"ב בביאורו "העמק שאלה" לשאלות, פרשת אמור (שאלתא ק"ז), כתב לבאר הא דקס"ד להשאלות דמצות ספירת העומר הוא מדין "קדושי עצרתא", דאף על פי דקדושת כל המועדים חלה על ידי קידוש החודש של בית דין, מכל מקום לענין חג השבועות אמרין דקידוש המועד חל על ידי גוף ספירת העומר על ידי בית דין, דומיא דספירת שמיטין ויובלות. - והיינו כמו שביאר בחידושי רבינו חיים הלוי הנ"ל, דמלבד גוף הקידוש של שנת היובל שמקדשים בית דין בשנת החמישים, הרי בכלל קידוש זה גם עצם הספירה של שנות השמיטה והיובל, שעל ידי עצם ספירת השנים מקדשים בית דין את

שנת היובל. - וזהו כדברי הנצי"ב, דספירת בית דין את שנות השמיטין והיובלות הוא מדין קידוש שנת היובל.

דברי השאלות

דהנה בשאלות (פרשת אמור, שאילתא ק"ז) לענין מצות ספירת העומר כתב: "ולאו לבית דין בלבד הוא דקא מזהיר רחמנא למנינא, אלא לכולהו ישראל, דתניא וספרתם לכם שתהא ספירה לכל אחד ואחד". עכ"ל. והיינו, דקאתא לאפוקי דלא נימא דמצות ספירת העומר מוטלת רק על בית דין בלבד.

דברי הנצי"ב

ויעוי"ש בדברי הנצי"ב בביאורו "העמק שאלה" (סק"ב) שהעיר דמה קס"ד דאין מצות ספירת העומר נוהגת רק על בית דין בלבד. וכן העיר על מה שמצות ספירת שמיטין ויובלות

מוטלת רק על בית דין בלבד. - וע"ש שביאר על פי הגירסא הנכונה בכת"י של השאלות, דגריס: "ולאו לבית דין בלבד הוא דקא מזהיר רחמנא למנינא וקדושי עצרתא". עכ"ל. וביאר הנצי"ב, בזה"ל: "הוספה זו מוכרחת לבאר הא דס"ד דאמרה תורה מצות ספירה רק לבית דין הגדול, ומהיכא תיתי לפרש כן. וכן באמת קשה הא דכתיב גבי יובל וספרת לך, והפירוש בבית דין בלבד, והיינו בית דין הגדול מדכתיב בלשון יחיד, אבל מכל מקום מגלן דקאי על בית דין הגדול כו'. משום הכי הסביר רבינו דכאן מסתבר הכי, באשר שתכלית ספירות אלו לקדש את שאחריהם, היינו עצרתא ויובל, וידוע דקידוש המועדים והיובלות תליא בבית דין הגדול, משום הכי מסתבר דהספירה גם כן בהו קאי, והיינו דסיים רבינו וקדושי עצרתא". עכ"ד הנצי"ב.

❖ בדין לפרוץ פרצות בשדה

את ספיח קצירך לא תקצור ואת ענבי נזירך לא תבצור שנת שבתון יהיה לארץ (ויקרא כ"ה, ה')

הרמב"ן על התורה (כאן) כתב: "שנו במכילתא (משפטים כ', י"א) ואכלו אביוני עמך (שמות כ"ג, י"א), וכי מפני מה אמרה תורה [להפקיר את השדה בשביעית], לא שיאכלו אותה עניים, הרי אני מכניסה [את הפירות לבית] ומחלקה לעניים, תלמוד לומר והשביעית תשמטנה ונטשתה, מגיד שהוא פרוץ בה פרצות, אלא שגדרו חכמים מפני תיקון העולם. והגדר שגדרו חכמים, שלא ירצו פרצות בשדה ובכרם, אבל לא שיהא הוא משמר שדהו ומכנים הפירות לעבור על דברי תורה".

מדאורייתא יש מצוה לפרוץ בשדהו ובהמים ביטלוהו

א) הנה מבואר בדברי הרמב"ן הנ"ל דמדאורייתא יש מצוה לפרוץ פרצות בשדה בשביעית, אבל חכמים פטרו אותו.

בשרצה לפרוץ שדהו בשמיטה כדי שיוכלו להכנס לשם

ב) אכן י"ל דאם החקלאי רוצה לפרוץ את שדהו, כדי שאנשים יוכלו להכנס לשם, יקויים בזה מצוה דאורייתא, ולא דמי למה שביטלו חכמים את מצות תקיעת שופר ומקרא מגילה בשבת, דדנו בזה הגרעק"א בדרו"ח (במערכה ו') אם התוקע בשבת קיים מצות תקיעה מדאורייתא, אלא שעבר על מצות חכמים, או שלא קיים כלל. דדוקא התם שחכמים תקנו שלא יתקע בשבת, לכן אמרין שלא קיים מצוה, או שקיים ועבר על מצות חכמים, מה שאין כן לענין פרצה בגדר בשמיטה שאין הטעם מחשש איסור, אלא מפני תיקון העולם, וממילא אם רוצה לפרוץ בשדהו פרצות, ודאי דרשאי.

חקרי משפט

עמותה לחקר המשפט היהודי
ע"ר) מס' 580442473

לעמותה אישור מס הכנסה
לפי סעיף 46 לפקודת מס הכנסה.

משרד: רח' הרב קוטלר 21 ב"ב,
טל/פקס: 03-5785091
דוא"ל:

chekermishpat@gmail.com

Chikrei Mishpat Institute
Office: 21 Harav Kotler St.
Bney Brak

Tel / fax: 03-5785091

